

Анализа на
родово-базирани содржини:

ФЕМИЦИДОТ

во македонските медиуми

Анализа на
родово-базирани содржини:

ФЕМИЦИДОТ

во македонските медиуми

Издавач:

Институт за комуникациски студии
ул. „Јуриј Гагарин“ 17-1-1, Скопје
www.iks.edu.mk

За издавачот:

вон. проф. д-р Жанета Трајкоска

Едиција:

ResPublica

Автори:

м-р Бојана Јовановска
м-р Јована Јовановска

Уредник:

м-р Дејан Андонов

Лектор:

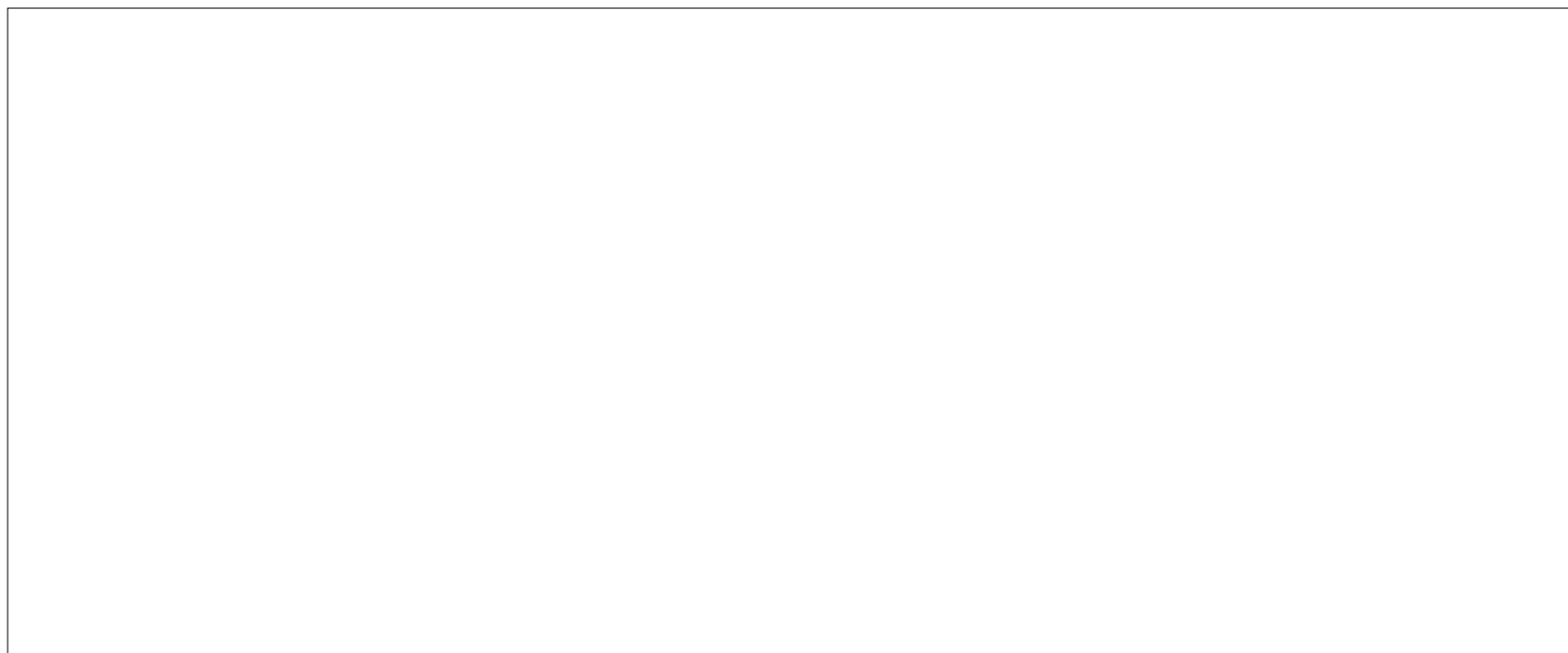
Ружица Пејовиќ

Графички дизајн:

Игор Делов

Година:

2023

Вовед

Фемицидот претставува убиство на жена затоа што е жена и претставува најекстремна манифестација на насилство врз жените, која најчесто е резултат на континуирана изложеност на насилство, при што сторителите најчесто се интимни партнери, членови на семејството или други лица познати на жртвата.¹ Фемицидите може да се јават како резултат на различни видови традиционални сфаќања и практики, кои и денес се широко распространети низ целиот свет. Така на пример, во некои општества сè уште одредени убиства на жени се сметаат за оправдани, како на пример убиството на жена поради изневерување на партнерот.²

Во Северна Македонија не постојат статистички податоци за бројот на фемицидите, па единствени извори на неофицијални податоци за фемицидите во земјава се граѓанските организации што работат во оваа област и известувањата од страна на медиумите во врска со случаите. Единствените податоци за фемицидите се собирали од страна на Националната мрежа против насилство врз жените и семејно насилство „Глас против насилство“, која спроведе анализа на случаите на фемициди во земјава во периодот, преку собирање и вкрстување податоци од различни институции, организации и медиумски објави.³

Оттука, од особено значење е улогата на медиумите и нивното известување за случаите на фемицид, но и начинот на нивно претставување. **Медиумите генерално имаат значајна улога во борбата против родово-базираното насилство**, при што моќта на медиумите е широка и повеќеслојна, почнувајќи од создавање, обликување и промена на општествените ставови, па сè до културолошко нормализирање и

1 Filip, A. (2017). *WAVE Thematic Paper. Preventing and Eradicating Femicide*. WAVE. Достапно на: http://files.wave-network.org/researchreports/Thematic_Paper_Femicide_15Febr2017.pdf

2 Јовановска, Б. (2022). Невидливи убиства - Фемицидите во Република Северна Македонија. НСРР.

3 Види повеќе на www.glasprotivnasilstvo.org.mk

јакнење на одредени однесувања, стереотипи и предрасуди. **Моќта на медиумите често се потценува**, особено во делот на штетата што несоодветното известување може да ја нанесе врз жртвите на родово-базирано насилство (секундарна виктимизација) и жените генерално, но и за превентивната улога што медиумите треба да ја имаат во оваа сфера. **Медиумите треба да бидат главните промотори на родовата еднаквост** и преку своето известување да ги разбиваат родовите стереотипи, а преку известување за родово-базираното насилство да ја отелотворуваат својата улога на сојузник во борбата против овој феномен. Несоодветното известување, без почитување на етичките стандарди, многу лесно може да има спротивен ефект и да придонесе за поголема дискриминација и родова нееднаквост во општеството.⁴

Со цел да се направи длабинска анализа на влијанието на медиумското известување за случаите на фемицид врз перпетуирањето на родовите стереотипи во општеството, Институтот за комуникациски студии ја изработи анализата „**Фемицидот во македонските медиуми**“, во рамките на проектот „Употреба на новинарство засновано на факти за подигање на свеста и спротивставување на дезинформациите во медиумскиот простор во Северна Македонија“, кој се реализира со поддршка на Британската амбасада во Скопје.

4 Аврамоска Нушкова, А. и Тунева, М. (2021). Прирачник за родово сензитивно известување. ХОПС - Опции за здрав живот Скопје.

Методологија

Главен фокус на оваа анализа е медиумското известување за фемицидите, како најтешка форма на родово-базирано насилство. Истражувањето беше спроведено со примена на **квалитативна анализа на новинарски извештаи за случаи на фемицид, објавени во периодот од септември 2022 до јануари 2023 година**. Појдовното истражувачко прашање на кое анализата има цел да даде одговор е **како медиумското известување за случаите на фемицид, како најтешка форма на родово-базирано насилство, влијае на перпетуирањето на родовите стереотипи**.

Анализата опфаќа **обработка на две студии на случај** во чија основа е фемицидот, додека нивното расчленување укажува на различни причини на институционална репресија, односно (не)ефикасност. Првата студија опфати анализа на медиумски објави за три случаи, од кои две убиства и еден обид за убиство на жени поради тоа што се жени, односно фемициди, во Северна Македонија, додека преку втората студија е анализирано медиумското известување за протестите во Иран, како резултат на убиството на Масха Амини. Локалните случаи на фемицид/обид за фемицид се последица на неефикасноста на институциите во постапувањето во случаи на родово-базирано насилство, додека во случајот со протестите во Иран фемицидот е последица од ефикасна примена на мизогини закони од страна на институциите.

За целите на оваа анализа беше **анализиран примерок од 300 новинарски извештаи** за двете студии на случај. Беа анализирани новинарски извештаи од сите онлајн-медиуми што известиле за случаите што се предмет на оваа анализа, без дополнителна селекција на поединечни медиуми. Новинарските извештаи беа анализирани преку извршувањето на законски одредената превентивна улогата на медиумите во борбата против родово базираното насилство, односно

степенот на промовирање на родовата еднаквост, рушење на родовите стереотипи, подигање на јавната свест за формите на родово-базирано насилство и последиците кои родово-базираното насилство ги има врз жените и општеството.⁵ Воедно, извештаите беа анализирани од аспект на почитување на принципите за етичко известување според Кодексот на новинари⁶ како и Насоките за етичко известување на онлајн медиумите⁷, кои се однесуваат на назначување на извори на информации, присуство на сензационализам при информирање во случаи на несреќи и семејни трагедии, непочитување на приватноста на личноста и плагијаторство. Беа анализирани следните аспекти:

- Каков е капацитетот на медиумите да препознаат фемицид, како најтешка форма на родово-базирано насилство, односно убиство на жена заради тоа што е жена, каде мора да постои имплицирана намера за извршување на убиството и демонстрирана поврзаност помеѓу делото и родот на жртвата?
- Колку преку медиумското покривање на фемицидите медиумите ја остваруваат својата (законска) превентивна улога за подигање на свеста кај општата јавност за сите форми на родово-базирано насилство, промовирање на родовата еднаквост и елиминирање на стереотипите за родовите улоги?
- Како медиумското известување ги доведува во корелација институционалната репресија и правата на жените?
- Колку медиумското известување вклучува анализа на општествено-политичкиот контекст во кој се одвива дејството на конкретниот случај?
- Во која мерка медиумите употребуваат родово сензитивен јазик?
- Каков вид на визуелни материјали се употребуваат во рамки на новинарските извештаи?
- Каков вид на извори употребуваат за креирање на содржината на новинарските извештаи?
- Дали и во која мерка се почитуваат новинарските и етичките стандарди при известувањето?

5 Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство. Службен весник на РСМ бр.24/2021 од 23.01.2021 година

6 Кодекс на новинарите на Македонија. Достапно на: <https://znm.org.mk/kodeks-na-novinarite-na-makedonija/>

7 <https://semm.mk/attachments/>

- Дали медиумите употребуваат сензационалистички јазик при креирањето на наслови со цел да привлечат поголем број читатели, а кои се несензитивни за суштината на случајот и го минимизираат насилството?
- Каков е ефектот на новинарските извештаи на креирање на одредени општествени ставови за родово-базираното насилство од страна на јавноста?
- Каков е ефектот на прелевање на ставовите изразени во медиумската објава врз јавната свест?

Контекст на анализата

Од особено значење за оваа анализа е прегледот на релевантната регулаторна рамка што се однесува на медиумското известување, а која вклучува саморегулација и регулаторни законски одредби.

Кај **саморегулацијата, со фокус на онлајн-новинарството**, она што е значајно да се спомене е дека се работи за задолжително придржување до општоприфатените правила, а не за избор.⁸ Кодексот на новинари⁹ заедно со Насоките за етичко известување на онлајн-медиумите¹⁰ содржат насоки за етичко известување за прашања поврзани со човековите права и достоинство. Според Декларацијата за принципи на однесување на новинарите на Меѓународната федерација на новинари, новинарот треба да биде свесен за опасноста од дискриминација што може да се поткрепи од медиумите и треба да направи сè за да избегне да ја поткрепи таквата дискриминација, меѓу другото, врз основа на расата, полот, сексуалната ориентација, јазикот, религијата, политичкото или друго мислење и националното или социјалното потекло.¹¹

Во делот на легислативата, значајна е **Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и борба против насилство врз жените и семејно насилство (Истанбулска конвенција)**¹², која во посебен дел зборува за улогата на медиумите од аспект на искоренувањето на родовите стереотипи. Општите обврски што произлегуваат од Конвенцијата се однесуваат на преземање мерки за промовирање промени во општествените и културните шаблони на однесување на жените и

8 Сарикакис К. (2021). Водич на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги за мониторинг на примената на стандардите за известување за случаи на родово-засновано насилство во медиумите. Совет на Европа.

9 Кодекс на новинарите на Македонија. Достапно на: <https://znm.org.mk/kodeks-na-novinarite-na-makedonija/>

10 <https://semm.mk/attachments/>

11 Декларација за принципи за однесувањето на новинарите. Достапно на: <https://semm.mk>

12 Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и борба против насилство врз жените и семејно насилство. Истанбул, 11.V.2011

мажите, со цел искоренување на предрасудите, обичаите, традициите и сите други практики што се засноваат врз идејата за инфериорност на жените или врз стереотипните улоги за жените и мажите, додека препораките кон средствата за јавно информирање се во насока на поттикнување учество во изработката и спроведувањето на политиките со должна почит кон слободата на изразување и независноста и утврдување насоки и саморегулаторни стандарди за спречување на насилството врз жените и за зголемување на почитта кон нивното достоинство.

Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги¹³ дефинира начела што радиодифузерите при вршењето на дејноста треба да ги почитуваат, а кои вклучуваат негување и развој на хуманите и моралните вредности на човекот и заштита на приватноста и достоинството на личноста, еднаквост на слободите и правата независно од полот, расата, националното, етничкото и социјалното потекло, политичкото и верското убедување, имотната и општествената положба на човекот и граѓанинот, заштита на идентитетот на жртвите на насилство, објективно и непристрасно прикажување на настаните со еднаков третман на различните гледишта и мислења и овозможување на слободно оформување на мислењето на публиката за одделни настани и прашања.

Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и семејно насилство¹⁴ во неколку члена се осврнува на улогата на медиумите во борбата против родово-базираното насилство и ѝ придава особено значење на превентивната улога на медиумите преку промоција на родовата еднаквост, рушење на родовите стереотипи, подигање на јавната свест за формите на родово-базирано насилство и сериозните последици што родово-базираното насилство ги има врз жените и општеството.

13 Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги. Службен весник на РМ бр. 184/13, 13/14, 44/14, 101/14, 132/14, 142/16, 132/17, 168/18, 248/18 и 27/19 и Службен весник на РСМ бр. 42/20 и 77/21

14 Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство. Службен весник на РСМ бр.24/2021 од 23.01.2021 година

Голем број прирачници и истражувања зборуваат за тоа колку е важно да се известува за родово-базираното насилство и дека секој глас е важен доколку придонесува овој феномен да биде препознаен, пријавен, спречен или, во идеални услови, искоренет. Но известувањето оди рака под рака со јазикот што се користи, насловот, фотографиите, терминологијата, контекстот што се дава, изворите што се користат и бројките што се прикажуваат. Во 2019 година Организацијата за образование, наука и култура на Обединетите нации (УНЕСКО) објави Прирачник за новинари Известување за насилство врз жени и девојчиња¹⁵, кој содржи сеопфатни насоки за етичко известување на медиумите и ги анализира ефектите што известувањето може да ги има врз општеството, со фокус на жените како најчести жртви на овој вид насилство.

15 Impe, A. (2019). *Reporting on Violence against Women and Girls. A Handbook for Journalists*. UNESCO. Достапно на: <https://unesdoc.unesco.org/in/document>

Студија на случај: **Фемициди во Северна Македонија**

Во рамките на оваа студија е анализирано **медиумското известување во врска со три посебни случаи, од кои два случаи на фемицид и еден обид за фемицид, кои се случиле во јануари 2023 година, во Скопје, Струмица и Велес.** Во првиот случај се работи за убиство на две жени на возраст од околу 60 и 80 години, кои се убиени на 10.1.2023 година во домот во кој живееле на улицата Рузвелтова во Скопје. Биле убиени од страна на нивниот син, односно внук. Вториот анализиран случај е на 20.1.2023 година во Струмица, при што станува збор за убиство на 83-годишна жена во нејзиниот дом, извршено од страна на нејзиниот внук. Последниот случај е обид за убиство на 23-годишна девојка од страна на нејзиниот партнер, на 26.1.2023 година во Велес, при што сторителот се самоубил кога полицијата се обидела да го уапси.

Најчесто првите новинарски извештаи во врска со убиствата **не содржат голем број информации** и се повикуваат на неофицијални информации или иницијални известувања од полицијата. Меѓутоа и понатамошното известување во врска со убиствата најчесто се состои од текстови што се кратки и изворите што ги користат се ограничени на соопштенијата на

релевантните институции, најчесто Министерството за внатрешни работи (МВР) и/или Основното јавно обвинителство (ОЈО). Извештаите се генерички, фактографски и значително наликуваат или се идентични еден на друг и неретко се пренесуваат и со исти или пак видоизменети наслови, а речиси идентична содржина и редослед на известување.

Дополнителни извори во новинарското известување се користат многу ретко, а релевантна статистика и изјави се искористени само во две оригинални објави за случајот на фемицид во Скопје и во една објава за случајот во Велес. Така на пример, еден од новинарските извештаи за случајот во Скопје со наслов „66 жени убиени за 10 години во Македонија – две биле деца од 5 до 14 години“¹⁶, надоврзувајќи се на случајот, дава анализа на случаи на убиства на жени преку податоци од Државниот завод за статистика, притоа не земајќи го предвид фактот дека не се сите убиства на жени фемициди, односно убиства на жена поради тоа што е жена. Извештајот вклучува и изјава од Националниот совет за родова рамноправност (НСРР) за непријавување насилство, како и за потребата од законски измени во насока на криминализирање на фемицидот. Во вториот новинарски извештај со наслов „**Вчерашното двојно убиство во Скопје повторно го актуелизираше прашањето за сè почестите случаи на семејно насилство кои завршуваат фатално, а во кои најчесто жртвите се жени**“¹⁷, е вклучена изјава на министерката за труд и социјална политика Јована Тренчевска со информации дека на случајот не му претходело насилство, односно немало претходни пријави во Меѓуопштинскиот центар за социјална работа, како и изјава од НСРР. Текстот е проследен со видео, **во кое покрај текстот и изјавите, се емитуваат и кратки исечоци на кои се прикажува насилство врз жени**. За случајот во Велес, само еден медиум, еден ден по убиството, објавува извештај со наслов „Случаите на семејно насилство се речиси секојдневие – Во 2008 го убил братот, вчера пукал во невенчаната сопруга, а потоа се самоубил!“¹⁸, во кој дава малку поопсежна анализа на семејното насилство, но и на други случаи на фемицид.

16 [66 жени убиени за 10 години во Македонија – две биле деца од 5 до 14 години \(4news.mk\)](#)

17 [Скопјанецот откако ги убил мајка му и баба му, тргнал да го убива чичко му - Канал 5 \(kanal5.com.mk\)](#)

18 [Случаите на семејно насилство се речиси секојдневие – Во 2008 го убил братот, вчера пукал во невенчаната сопруга, а потоа се самоубил! | Вечер ...1963 | Vecer MK](#)

Во новинарските извештаи воопшто **не се препознава родовата димензија на убиствата**, ниту се зема предвид феноменологијата на фемицидите, особено дека најголем дел од овие убиства се извршени од страна на машки партнери или роднини, во домот во кој живее жртвата. Дополнително, **општествено-политичкиот контекст во кој се одвива дејството воопшто не е предмет на анализа и воопшто не се прави корелација со институционалниот аспект**. Освен во еден случај, каде што институцијата е само извор на статистички податоци за насилство, анализата на новинарските извештаи укажува на тоа дека тие воопшто не ја земаат предвид улогата на институциите во спречувањето и заштитата од насилство, што во нашата земја е еден од најзначајните фактори за ескалирање на насилството во фемицид. Единствено, во новинарските извештаи што пренесуваат информации за истрагата од страна на ОЈО за случајот во Скопје, се препознава дека станува збор за убиство при вршење семејно насилство, во семејниот дом на улицата „Франклин Рузвелт“, осомничениот ги лишил од живот сопствената мајка и баба, нанесувајќи им повеќе убоди со нож, меѓутоа причината за препознавањето на формата на насилство е единствено поради директно преземање на соопштението на ОЈО. Медиумите не го користат терминот фемицид.

Јазикот што се употребува во новинарските извештаи е родово-несензитивен, односно ја намалува тежината на насилството бидејќи не ја препознава смртта на жените како директна последица на нивниот родов идентитет. И покрај тоа што во новинарските извештаи директно не се промовираат родови стереотипи, сепак гласот на жртвата е пасивен, што всушност придонесува за опстојување на родовиот стереотип за инфериорната позиција на жената во општеството.

Во известувањето за сите три случаи медиумите ставаат фокус на оној елемент од настанот врз основа на кој можат да креираат **сензационалистички наслови**, па така многу често употребуваат зборови како: драма, трагедија, хорор, ужас, злосторство, морбидно, бизарно, а кои не ја изразуваат суштината на самиот случај.

Случајот во Скопје привлекува најмногу внимание од медиумите, имајќи предвид дека биле објавени речиси 100 новинарски извештаи поврзани

со случајот во текот на два дена. Она што се става во фокусот е двојното убиство и фактот дека сторителот ја поминал ноќта во истиот стан со веќе убиените жени, па така насловите што најчесто се среќаваат имаат тенденција да ги вклучат токму овие два елементи. Оттука, имаме наслови како „БИЗАРЕН НАСТАН СРЕДЕ СКОПЈЕ - не само што ги убил мајка си и баба си, туку и спиел со мртвите тела во станот“¹⁹ и „Монструозен чин среде Скопје: Не само што ги убил мајка си и баба си, туку и спиел со мртвите тела во станот – Следното утро сакал да го убие и неговиот чичко“.²⁰ Дополнително, еден од првите новинарски извештаи во врска со случајот го објавува ПРЕС 24 и е со наслов „Двојно убиство: Маж ги заклал мајка му и баба му во стан во Скопје“²¹, при што голем дел од медиумите ја преземаат веста од овој медиум, во која се повторува наративот дека сторителот ги заклал жртвите, што е несоодветно и непочитувачки кон самите жртви. Прелевањето на несоодветната терминологија во новинарските извештаи е видливо и со примерот на објавата „Хорор на Рузвелтова: Маж ги заклал мајка му и баба му во стан во Скопје“²², која придонесува за голем дел од понатамошните извештаи да го користат терминот хорор во своите наслови за случајот. Дополнително, неколку медиуми преземаат неофицијална информација од Локално.мк за состојбата на сторителот, според која убиецот боледувал од шизофренија и самиот пријавил за убиството што го извршил²³, а Сител објавува видео од вестите²⁴, кое го пренесуваат неколку медиуми, а во кое се интервјуирани соседи, кои даваат само неколку општи информации за сторителот, кого очигледно не го познавале лично.

Во случајот во Струмица, кој според бројот на новинарските извештаи привлекува најмалку внимание, во фокусот е возраста на жртвата, која често се нарекува старица во новинарските извештаи.²⁵ Веќе 5 дена по

19 [БИЗАРЕН НАСТАН СРЕДЕ СКОПЈЕ - не само што ги убил мајка си и баба си, туку и спиел со мртвите тела во станот \(faktor.mk\)](#)

20 [Монструозен чин среде Скопје: Не само што ги убил мајка си и баба си, туку и спиел со мртвите тела во станот - Следното утро сакал да го убие и неговиот чичко - VoStip](#)

21 [Двојно убиство: Маж ги заклал мајка му и баба му во стан во Скопје | Press24](#)

22 [Хорор на Рузвелтова: Маж ги заклал мајка му и баба му во стан во Скопје - Република \(republika.mk\)](#)

23 [Двојно убиство на „Рузвелтова“, маж ги убил својата мајка и баба - Локално \(lokalno.mk\)](#)

24 [Двојно убиство во центарот на Скопје - убиени две жени | Сител Телевизија \(sitel.com.mk\)](#)

25 [Задавена жена во сопствениот дом - ДУМА.мк \(duma.mk\)](#)

убиството, само два медиуми го пренесуваат соопштението од страна на МВР дека сторителот на убиството бил во роднинска врска со жртвата, односно бил нејзин внук. Дополнително, неколку медиуми, покрај текстот, го пренесуваат и видеото за случајот од Јутјуб-каналот на телевизијата 24 Вести²⁶, притоа употребувајќи кликбејт-наслови за начинот на извршување на убиството како „(Видео) СТАРАТА ЖЕНА ВО СТРУМИЦА БИЛА УБИЕНА – полицијата трага по сторителот, еве на каков начин го извршил делото!“²⁷

По објавувањето неколку првични објави, во понатамошните новинарски извештаи за случајот во Велес доминираат наслови што целосно се фокусираат на сторителот, односно неговото апсење, самоубиство, а подоцна и дека веќе бил осуден за убиство на братот, како на пример „ПРОНАЈДЕН МРТОВ МАЖОТ КОЈ УТРОВО ЗАСТРЕЛА 25 ГОДИШНА ДЕВОЈКА – претходно си го има убиено и братот, еве ги деталите!“²⁸ и „ДРАМА ВО ВЕЛЕС – ОТКАКО БИЛ ОПКОЛЕН ОД ПОЛИЦИСКИ СИЛИ: Се самоуби човекот кој утрово ја претепа, па пукаше и ја рани во стомакот 25-годишната девојка од Велес“²⁹. Голем дел од новинарските извештаи го пренесуваат известувањето од Секторот за внатрешни работи во Велес, во кое меѓу другото се вели дека жената била со повреди на телото нанесени од нејзиниот невенчан сопруг, при што оваа несоодветна терминологија ја преземаат голем дел од медиумите и во своите наслови. Еден медиум ги објавува името и презимето на осомничениот.³⁰ Дури подоцна во текот на вечерта неколку медиуми објавуваат за состојбата на жртвата.

Фотографиите што се употребуваат во новинарските извештаи во најголем дел се генерички и речиси никаде не се наведува изворот на фотографиите. Значаен дел од извештаите се проследени со

26 [83-годишната жена од Струмица била убиена, се трага по сторителот - YouTube](#)

27 [INFOMAX.MK](#)

28 [ПРОНАЈДЕН МРТОВ МАЖОТ КОЈ УТРОВО ЗАСТРЕЛА 25 ГОДИШНА ДЕВОЈКА – претходно си го има убиено и братот, еве ги деталите! \(centar.mk\)](#)

29 [ДРАМА ВО ВЕЛЕС - ОТКАКО БИЛ ОПКОЛЕН ОД ПОЛИЦИСКИ СИЛИ: Се самоуби човекот кој утрово ја претепа, па пукаше и ја рани во стомакот 25-годишната девојка од Велес - МАКТЕЛ \(maktel.mk\)](#)

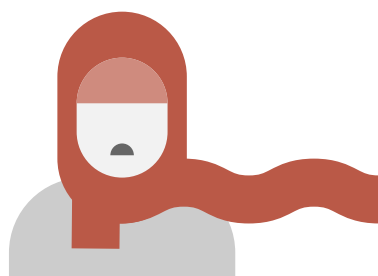
30 [Велешанецот кој утрово претепа и пукаше во 25-годишна девојка, попладнето се самоуби – не дозволил да биде уапсен од полицијата \(makedonskivesnik.com\)](#)

фотографии со полициски амблеми и возила, слики од зградата на ОЈО, како и оружје и крв, а значително помалку слики од насилство, кои, покрај тоа што може да бидат вознемирувачки, не пренесуваат соодветни информации за настанот. Неколку медиуми прикажуваат фотографија од осомничениот сторител на убиствата во Скопје што ја преземаат од објавата „ФОТО I Убиецот на две жени од ‘Рузвелтова’, станот облеан со крв“³¹, за која нема информации од каде е преземена, ниту дали има согласност за нејзино објавување.

Речиси сите новинарски извештаи се споделени преку официјалните канали на медиумите на социјалните мрежи. Најголем дел од коментарите на социјалните мрежи се во насока на сочувство со жртвите и силна осуда на насилството, која некогаш преминува во закани за насилничко однесување и/или навреди насочени кон сторителот, кој е квалификуван како **монструм, болен, наркоман итн.** Меѓутоа, иако поретко, се среќаваат и коментари што го оправдуваат насилството, како Арно ги трпел до сега! Поздрав до јунако!! или Абе кој е ненормален за жена да влезе в затвор.

31 [ФОТО I Убиецот на две жени од „Рузвелтова“, станот облеан со крв - Вечер \(veser.mk\)](#)

Студија на случај: Протести во Иран

Во оваа студија на случај анализирано беше **медиумското известување за фемицидот на Махса Амини во Иран од страна на моралната полиција и протестите што се организираа и спроведуваа по повод фемицидот**. Во случајот се работи за 22-годишна жена, Махса Амини, која била приведена од страна на *моралната* полиција на 13.9.2022 година, бидејќи наводно не ги почитувала правилата за соодветно носење хиџаб. При нејзиното приведување од страна на полицијата врз неа била употребена прекумерна сила, која преминала во полициска бруталност, од која Амини добила смртоносни повреди. Ова го потврдиле сведоци на настанот, иако полицијата подоцна целосно ги негира овие наводи и информира дека Амини ненадејно изгубила свест во полициската станица и била пренесена во болница. Истиот ден Амини била хоспитализирана во бессознание и ѝ е констатирана мозочна смрт, а три дена подоцна, на 16.9.2022 година, починала. Убиството на Амини предизвика бурни и гласни реакции во Иран, каде што истиот ден започнаа протести, кои сè уште траат.

Анализирани беа 153 новинарски извештаи од медиуми, кои во фокусот ги имаа убиството и протестите по повод убиството на Иранката Махса Амини од страна на моралната полиција, како и реакциите што ова

убиство ги предизвика во Иран и во светот. Дополнително, беа анализирани и вести што се однесуваа на развојот на протестите и настаните во следните два месеци по убиството, со цел да се прикаже каков ефект имале протестите подоцна и на кој начин се известувало за нив. Вестите се анализираа хронолошки од почетниот датум кога се појавува првата вест за убиството. Заради целите на оваа анализа ќе биде даден подетален осврт на првичните известувања за случајот, додека тековното известување ќе се анализира поопшто, со посочување на лошите и добрите практики.

Како и кај првата студија на случај, и овде основата е фемицидот, а заедничко е и тоа што и во двата случаи се работи за институционална репресија, со таа разлика што во случајот на протестите во Иран фемицидот е последица од ефикасна примена на мизогини закони од страна на институциите.

Убиството на Махса Амини се случи на 16.9.2022 година и додека вестите од светот веднаш пренесоа за ова, кај нас на денот на смртта регистрирана е само една вест со наслов „Гнев во Иран откако млада жена умре по апсењето на полицијата за морал“³². Во известувањето медиумот употребува термини како полициска бруталност, дава контекст на случувањата и на убиството, кое доаѓа во време на зголемена репресија врз жените во Иран, пренесува информации дадени и од полицијата и од сведоците и не користи шпекулации. Наспроти ова, во новинарскиот извештај се користат фотографии од болница на кои жртвата е во бессознание и за кои не е наведен ниту изворот, ниту евентуалната согласност за објавување.

Веќе следниот ден на 17.9.2022 година интересот за известување се зголемува и уште четири медиуми известуваат за случувањата. Она што беше забележано од првичното известување за убиството и протестите по повод убиството на Амини, е дека генерално медиумите даваат контекст на случувањата и пренесуваат изјави и од полицијата и од сведоци и блиски на жртвата. Но она што исто така беше забележливо е дека **многу мал дел од нив користат соодветна терминологија и јазик**

32 [Гнев во Иран откако млада жена умре по апсењето на полицијата за морал - Независен Весник \(nezavisen.mk\)](http://nezavisen.mk)

во согласност со стандардите за известување во случаи на родово-базирано насилство, речиси сите употребуваат несоодветни фотографии, на кои жртвата е во бессознание и лежи во болница, и ниту еден од медиумите јасно не ја поврзува бруталноста со последицата - смрт, односно убиство на жена поради тоа што е жена (фемицид).

Добар пример за користење соодветна терминологија, и покрај сензационализмот во насловот, е веста насловена „ПОЛИЦИЈАТА ЈА ПРЕТЕПАЛА ДО СМРТ ЗА НЕМОРАЛ, КРВАВО ПРЕВОСПИТУВАЊЕ: Млада Иранка почина од полициската бруталност“³³, каде што се користат термините: полициска бруталност, фемицид, убиство и настанување на смрт како последица од полициска бруталност, но повторно се користат несоодветни фотографии од жртвата.

Во новинарскиот извештај со наслов „Млада Иранка била ‘превоспитувана’ до смрт зашто неправилно носела хиџаб (ВИДЕО)“³⁴, иако во насловот се наведува дека Амине неправилно носела хиџаб, недоследно во извештајот се наведува дека не носела хиџаб и затоа била уапсена. Понатаму не се споменува бруталност или убиство, иако насловот јасно упатува на тоа. Се дава контекст на репресивните закони и се пренесуваат реакции од меѓународните тела.

Во новинарскиот извештај со наслов „Протести и меѓународна осуда по смртта на 22-годишна Иранка која умре откако беше уапсена од моралната полиција“³⁵ не се споменува убиство како последица од полициска бруталност, но се користат термини како сомнителна смрт и претепување. Контекст е даден само накратко и пренесени се реакции и барања за одговорност.

Веќе следниот ден на 18.9.2022 година регистрирани се 12 известувања за смртта на Амине и протестите во Иран. Најголем дел од известувањата во фокусот ги имаат протестите и гневот кај жените и целиот Иран

33 faktor.mk

34 [Млада Иранка била „превоспитувана“ до смрт зашто неправилно носела хиџаб \(ВИДЕО\) - Вечер \(vecer.mk\)](http://vecer.mk)

35 [Протести и меѓународна осуда по смртта на 22 годишна Иранка која умре откако беше уапсена од моралната полиција \(slobodnaevropa.mk\)](http://slobodnaevropa.mk)

поради смртта на Амини. Најчести се насловите како „Смртта на младата Иранка ја крена земјата на нозе: Жените гневни почнаа да ги палат хиџабите и да си ги сечат косите“³⁶, „Иранките го симнаа хиџабот во знак на протест поради смртта на девојка во притвор: Била претепана од моралната полиција“³⁷ и „Протести во Иран, откако ‘полицијата за морал’ до смрт претепа девојка поради хиџаб“³⁸. Кај порталите што веќе ја имаа пренесено веста претходниот ден се забележува добро поврзување и текот на известувањето со давање дополнителен контекст и развој на случувањата, но и продолжување на лошата практика на користење несоодветна терминологија, јазик и придружни фотографии. Голем дел од насловите, но и самите новинарски извештаи, упатуваат на тоа дека смртта на Иранката е последица на неправилно носење хиџаб, притоа поставувајќи ја вината врз непослушноста на жената и смртта како последица на таквата непослушност („Смртта на младата Иранка поради неправилно носење хиџаб ги дигна жените на нозе – Гневни почнаа да ги палат хиџабите и да ги сечат косите“³⁹). Многу мал дел од порталите директно ја поврзуваат смртта со бруталноста на полицијата како резултат на мизогините ирански закони и користат јазик како падна во кома и почина откако била уапсена⁴⁰. Во дел од новинарските извештаи не се дава никаков дополнителен контекст и сувопарно се пренесуваат информациите без дополнителни извори.⁴¹

Во следните денови расте бројот на вестите за овој случај како резултат на реакции од страна на Организацијата на обединетите нации, Европската Унија, Амнести интернешнел и првите случаи на убиства за време на протестите. Она што е забележливо во известувањето е дека во ниту еден новинарски извештај не се користат термини како родово-

36 [Смртта на младата Иранка ја крена земјата на нозе: Жените гневни почнаа да ги палат хиџабите и да си ги сечат косите - Слободен печат \(slobodenpecat.mk\)](#)

37 [Иранките го симнаа хиџабот во знак на протест поради смртта на девојка во притвор: Била претепана од моралната полиција/ВИДЕО | Вечер ...1963 | Vecer MK](#)

38 [Протести во Иран, откако „полицијата за морал“ до смрт претепа девојка поради хиџаб \(ВИДЕО\) - Канал 5 \(kanal5.com.mk\)](#)

39 [Смртта на младата Иранка ја крена земјата на нозе: Жените гневни почнаа да ги палат хиџабите и да си ги сечат косите - Слободен печат \(slobodenpecat.mk\)“ Смртта на младата Иранка поради неправилно носење хиџаб ги дигна жените на нозе - Гневни почнаа да ги палат хиџабите и да ги сечат косите - Вечер \(vecer.mk\)](#)

40 [Насилни протести во Иран по смртта на девојката притворена заради неправилно носење хиџаб - Има загинати? - Вечер \(vecer.mk\)](#)

41 [Во Иран почина девојка откако беше претепана од полицијата за морал \(tv21.tv\)](#)

базирано насилство, фемицид, убиство врз основа на родот, родово насилство, прекршување на човековите права, и најчесто не се дава поширок контекст за прекршувањата на женските права во Иран и за тоа со каква репресија се соочуваат жените во таа земја. Освен тоа, во ниту еден новинарски извештај нема никакво дополнително истражување и приказ на статистики за други случаи на приведувања, насилства, полициска бруталност и убиства на жени во Иран од страна на полицијата за морал, а кои во основа ги имаат мизогините репресивни ирански закони. Во еден од извештаите е наведено дека многу Иранци, особено млади луѓе, ја сфатија смртта на 22-годишната девојка како дел од репресијата на Исламската Република против несогласувањето и сè понасилниот морален полициски однос кон младите жени.⁴² Јазикот што се користи ја намалува тежината на самиот случај и на репресијата со која жените во Иран секојдневно се соочуваат, бидејќи смртта на Амине е директна последица на полициската бруталност и репресија врз жените, која не може да биде поинаку сфатена или толкувана.

Од анализата на известувањето на социјалните мрежи евидентно беше дека најголем дел од објавите немаа коментари или имаа неколку коментари во насока на сожалување на жртвата и осуда на полициската бруталност. Ова укажува на тоа дека или веста не наишла на интерес за коментирање од страна на јавноста или пак дека несоодветните коментари биле избришани од страна на самиот медиум.

Известувањето во следните денови се однесува на порастот на бројот на загиналите за време на протестите, каде што бројот се искачува на над 30 лица, една седмица од нивниот почеток. Она што може да се забележи во подоцнежните известувања е промена на јазикот кај медиумите, кои сега веќе почесто го користат терминот убиство и го поврзуваат со делувањето на полицијата, односно со нејзината бруталност. Во еден од новинарските извештаи се наведува дека причината за немирите низ Иран е смртта на Амине, убиена од полицијата затоа што неправилно носела хиџаб⁴³. Фотографиите што се користат речиси во сите објави се од протестите, а поретко се користат фотографии од Амине. Она што е

42 [Протести во Иран: Жените ги палат хиџабите поради убиството на младата девојка \(ВИДЕО\) - Канал 5 \(kanal5.com.mk\)](#)

43 [Бројот на жртви во немирите во Иран се искачи на 31 лице - Независен Весник \(nezavisen.mk\)](#)

забележливо е дека во овој стадиум известувањето е сведено на пренесување фактографски податоци и новинарските извештаи во голема мера наликуваат еден на друг. Единствено кај известувањето по повод нови убиства на жени за време на протестите се забележува подобрување на јазикот и терминологијата со употреба на убиство на жена и полицијата ја убила на брутален начин⁴⁴.

За разлика од македонските медиуми, медиумите низ Европа посветија далеку поголемо внимание на контекстот во кој се случи убиството на Амине. Фокусот беше ставен на борбата за автономија врз сопственото тело и слободата над сопствениот живот.

Известувањето во основата го имаше прекршувањето на човековите права преку родовото насилство и фемицидот како негова последица. Далеку од ветувањето на револуцијата за слобода и социјална правда, медиумите го опишуваа иранскиот режим како наметнување репресивни регулативи врз женските тела.⁴⁵ Во нашите медиуми ретко се споменуваат термини како женска револуција⁴⁶ и повеќе се користи само терминот протест без поголем контекст. Во новинарските извештаи само на еден медиум забележан е поголем интерес за поширокиот контекст и има доследност во известувањето низ месеците со критичност кон прекршувањата на човековите права. Во еден од новинарските извештаи на овој медиум се наведува и во 21 век е присутен трендот на ограничување на правата на жените ширум светот. За жал во одредени држави жените се граѓани од втор ред, тие се затворани и убивани само поради изнесен став и „недолична“ облека. Годишната што изминува ја одбележа солидарноста помеѓу и со жените во Иран, а 22-годишната Курдка, Махса Амине стана симбол на непокор⁴⁷.

44 [\(ВИДЕО\) Уште едно убиство на девојка во Иран: Без хиџаб се упати кон полицијата која испука шест куршуми кон неа \(alon.mk\)](#)

45 Види повеќе на: <https://www.media-diversity.org>

46 [ВИДЕО: „Женската револуција“ во Иран се разгори во масакр, убиени осум луѓе - Слободен печат \(slobodenpecat.mk\)](#)

47 [Жени, живот, слобода - дали Иранките можат да ја победат теократијата - Слободен печат \(slobodenpecat.mk\)](#)

Завршна дискусија

Поаѓајќи од премисата дека фемицидот е убиство на жена поради тоа што е жена, каде што мора да постои имплицирана намера за извршување на убиството и демонстрирана поврзаност помеѓу делото и родот на жртвата, анализата на случаите укажува на **релативно нискиот капацитет на медиумите да го препознаат фемицидот**, како најтешка форма на родово-базирано насилство. Фемицидот како таков речиси е целосно непознаен од страна на медиумите кај известувањето за протестите во Иран, при што видно е дека не постои ниту директно поврзување на насилството и бруталноста со последицата - смрт. Дури ни во случаите во Северна Македонија не се препознава родовата компонента на убиствата на жените, ниту се зема предвид феноменологијата на фемицидите, особено дека најголем дел од овие убиства се извршени од страна на машки партнери или роднини, во домот во кој живее жртвата.

Постои значаен недостиг од вклучување анализа на општествено-политичкиот контекст во кој се одвива дејството на случаите, што е особено очигледен во новинарските извештаи за случаите на фемицид во Северна Македонија. Во новинарските извештаи за протестите во Иран во многу мал дел му се посветува внимание на контекстот во кој се случуваат убиството и протестите и само мал дел од медиумите му посветуваат внимание на поширокиот контекст и доследно известуваат за тоа како протестите се рефлектираат врз животот на жените и што значи оваа „револуција“ за жените во Иран.

Дополнително, во однос на нивната корелација со институционалниот аспект, анализата на новинарските извештаи за локалните случаи укажува на тоа дека тие воопшто **не ја земаат предвид улогата на институциите во спречувањето и заштитата од насилство, особено од фемицид**, освен во еден случај, каде што институцијата е само извор на статистички податоци за насилство. Во случајот со протестите во Иран,

институционалната репресија врз жените медиумите ја претставуваат преку известувањето за „моралната полиција“ како алатка за репресија, а законот и власта што го донела како извор на репресијата.

Известувањето најчесто има информативен карактер во врска со формирањето и функцијата на полицијата и, иако дел од новинарските извештаи прават корелација помеѓу законот и полицијата како извор на репресија и прекршување на човековите права на жените како субјект на таа репресија, сепак поврзувањето е површно и не подложи на критика. Репресивната практика се зема како непроменлива бидејќи едноставно законот таму е таков.

Од анализата на случаите може да се заклучи дека длабинското и аналитичко **новинарство е речиси непостоечко, без разлика дали станува збор за известување за национални или странски случаи.** Голем дел од новинарските извештаи се генерички, фактографски и значително наликуваат или се идентични еден на друг. Вестите се пренесуваат често и со исти наслови или пак видоизменети наслови, а речиси идентична содржина и редослед на известување. Извештаите за локалните случаи најчесто се кратки и изворите што ги користат се ограничени на соопштенијата на релевантните институции. Дополнителни извори се користат многу ретко, а релевантна статистика и изјави се искористени само во две оригинални објави за случајот на фемицид во Скопје и во една објава за случајот во Велес.

Во новинарските извештаи **речиси и не се употребува родово-сензитивен јазик.** И покрај тоа што извештаите директно не промовираат родови стереотипи, сепак гласот на жртвата е во втор план, што всушност **го перпетуира родовиот стереотип за инфериорноста на жената во општеството.** Дополнително, **најголем дел од медиумите употребуваат сензационалистички јазик** при креирањето наслови со цел да привлечат поголем број читатели, многу често со употреба на кликејт-наслови што содржат зборови како: драма, трагедија, хорор, ужас, злосторство, морбидно, бизарно, а кои се несензитивни за суштината на случајот. Во случајот за протестите во Иран дел од насловите, иако сензационалистички, истовремено не го минимизираа насилството, односно можеше да се забележи минимизирање на насилството повеќе како резултат на несоодветна терминологија.

Употребата на визуелни материјали во рамките на медиумските објави е несоодветна од неколку аспекти. Особено проблематично е што речиси никаде не се наведува изворот на фотографиите. Па така, се користат фотографии од Амни на кои жртвата е во бессознание и е евидентно дека за тие фотографии не можела да даде согласност, што укажува на веројатноста за нивно неовластено користење. Често се користат фотографии со полициски амблеми, како и оружје и крв, кои, покрај тоа што може да бидат вознемирувачки, не пренесуваат соодветни информации за настанот.

Во однос на почитувањето на новинарските и етичките стандарди при известувањето, **анализата укажува на прекршување на неколку принципи од Кодексот на новинарите на Македонија** преку неназначување на изворот на информации, плагијаторство, непочитување на приватноста на личноста, како и присуство на сензационализми при информирање во случаи на несреќи и семејни трагедии.⁴⁸

Според анализата на известувањето на социјалните мрежи и коментарите на објавите поврзани со случаите, најголем дел се во насока на сожалување на жртвата или осуда за убиството и сторителот, која некогаш преминува во закани за насилничко однесување и/или навреди насочени кон сторителот. Иако поретко, се среќаваат и коментари што го оправдуваат насилството и кои укажуваат на традиционална подреденост на жената во домот, која веројатно самата го предизвикала насилството. Значајно малиот број коментари на објавите за случајот во Иран укажува на тоа дека или веста не наишла на интерес за коментирање од страна на јавноста или пак дека несоодветните коментари биле избришани од самиот медиум.

Кога станува збор за превентивната функција за подигање на свеста кај општата јавност за сите форми на родово-базирано насилство, како и промовирање на родовата еднаквост и елиминирање на стереотипите за родовите улоги, која е и законски одредена, анализата на **медиумското**

48 Кодекс на новинарите на Македонија. Достапно на: <https://znm.org.mk/kodeks-na-novinarite-na-makedonija/>

покривање на фемицидите укажува на алармирачки ниско ниво на кое се наоѓаат медиумите при остварувањето на оваа улога.

Имајќи ги предвид сите наведени заклучоци, би можеле да констатираме дека **медиумите немаат значително влијание врз креирањето одредени општествени ставови за родово-базираното насилство**, односно не делуваат позитивно на креирањето на општественото мислење во насока на запознавање со феноменологијата на родово-базираното насилство и фемицидот како негов најтежок облик, неговите карактеристики и негативните последици врз жените. На овој начин медиумите ја запоставуваат својата превентивна улога и дозволуваат опстојување на родовите стереотипи поврзани со насилството.

Заклучни согледувања

Имајќи ја предвид анализата на новинарските извештаи и наведените аргументи во завршната дискусија, произлегуваат следните клучни согледувања во однос на медиумското известување за случаите на фемицид како најтешка форма на родово-базирано насилство:

- Медиумите немаат значително влијание врз креирањето на одредени општествени ставови за родово-базираното насилство;
- Медиумите имаат релативно низок капацитет да го препознаат фемицидот;
- Постои значаен недостиг од вклучување на анализа на општествено-политичкиот контекст;
- Медиумите не ја земаат предвид улогата на институциите во превенирање и заштита од родово-базирано насилство, особено фемицид;
- Медиумите не употребуваат родово сензитивен јазик и го перпетуираат родовиот стереотип за инфериорноста на жената во општеството;
- Најголем дел од медиумите употребуваат сензационалистички јазик, особено во рамки на насловите на новинарските извештаи;
- Употребата на визуелни материјали во рамки на медиумските објави е несоодветна;
- Во новинарските извештаи се прекршуваат неколку принципи од Кодексот на новинарите на Македонија;
- Длабинското и аналитичко новинарство е речиси непостоечко, без разлика дали станува збор за известување за национални или странски случаи;
- Медиумското известување за фемицидите укажува на ниско ниво на извршување на превентивната функција за подигање на свеста кај општата јавност.

British Embassy
Skopje

Овој производ е подготвен во рамките на проектот „Употреба на новинарство засновано на факти за подигање на свеста и спротивставување на дезинформациите во медиумскиот простор во Северна Македонија“, финансиран од Владата на Обединето Кралство, со поддршка на Британската амбасада во Скопје. Мислењата и ставовите наведени во оваа содржина не ги одразуваат секогаш мислењата и ставовите на Британската влада.

Институт за
комуникациски
студии

